

Buğday Dünyayı Doyurdu İktidarların Gözünü Doyuramadı

Gürşat Özdamar

07.23.2019

İçindekiler

Buğday Tarih Boyunca Gücün Simgesi Oldu	4
Buğday Yalnızca Tarlada Değil Politikada da Önemli	6
Açlıktan Öldüren Buğday Kotası	6
Buğday Şirketlerce Patentleniyor	9

Buğday. Buzul çağının sonlanması ve iklimin yaşama daha elverişli olmaya başlamasının ardından yerleşik yaşama geçiş yapan insana besin kaynağı olan, nüfusun ve yaşam alanlarının çoğalmasına etki eden, bu sayede birçok uygarlığın kurulmasına yol açan, bir çok inanışta kutsal sayılan, bolluğun ve bereketin simgesi sayılan, unundan önce bulamaç yapılarak ardından da tandırlarda pişirilerek ekme olan buğday.

Buğday. Bir yandan sanayileşmeye yapılan övgüyle tarım alanları ortadan kaldırıldığı için daha az üretimi yapılan, artan nüfusun açlık yaşamaması için geleneksel tarım yöntemlerinin yetmediği iddiasıyla endüstriyel tarım yoluyla elde edilmeye çalışılan, daha kolay üretilsin ve daha çok verim alınsın diye genetiğiyle oynanan, bin yıllardır ekilen biçilen tohumları birkaç büyük şirket tarafından patent yoluyla gasp edilen, ununa eklenen kimyasal ve diğer katkı maddeleriyle sofralarımıza zehir olarak gelen buğday.

Evet, poaceae familyasından gelen ve bilimsel ismi triticum olan buğday, yalnızca bir gıda maddesi değil aynı zamanda insan yaşamını belirleyen temel bir gereksinime dönüştü. İktidarlar ise tarih boyunca bu gereksinimi kendi güçlerini pekiştirmek, varlıklarını sürdürmek için kullandılar ve kullanmaya da devam ediyorlar.

Buğday Tarih Boyunca Gücün Simgesi Oldu

Buğdayın güç ve iktidarla ilişkilendirilmesine Yunan mitolojisinde de rastlıyoruz. Efsaneye göre Zeus, tanrular arası bir problem yüzünden kuraklık baş gösterince, gücünü kullanarak hem adaleti sağlamaya çalışıyor hem de buğdayların yeniden yeşermesi için bir çözüm buluyor. Toprağın ve bereketin tanrısı Demeter'in kızı Persephone'nin yeraltı tanrısı Hades tarafından zorla toprak altına çekilmesine Demeter kızar ve Olimpos'tan çıkar. Bu durum kıtlığa ve kuraklığa yol açar. Devreye Zeus girerek Persephone'nin kışlarını (buğdayın ekim zamanı) Hades'le yeraltında, bahar ve yazda da (başakların çiçeklenme ve hasat zamanı) yeryüzünde Demeter'le geçirmesini kararlaştırır ve böylece toprak yeniden bereketlenir. Bundan dolayı Yunan sanatında Persephone buğday demeti olarak tasvir edilir.

Tek tanrılı çağlara gelindiğinde de buğdayın izlerini farklı alanlarda görmek mümkündür. İsa'nın kendi bedenini ekme olarak nitelemesinde hem ekmeğin kutsallığı hem de güç simgesi öne çıkarılmaktadır. Ayrıca kimi kutsal kitaplarda yer alan inanışlara göre ilk insanın öldürülmesi hikayesinde de buğdayın adı geçmektedir. Çiftçilikle uğraşan Kabil tanrıya bir demet buğday, hayvancılıkla uğraşan Habil bir koyun kurban eder. Ama Kabil'in kurbanı kabul olunmaz ve bu duruma öfkelenen Kabil kardeşinin ölümüne neden olur.

Buğdayın iktidarla ilişkisi yalnızca dinlerle sınırlı değil. Kralların, imparatorların, sultanların güçlerini göstermek için buğdaya ya da ekmeğe sık sık başvurduklarına rastlıyoruz. Boğazköy'de bulunan tabletlerde çivi yazısıyla yazdığına göre yaklaşık 3 bin 500 yıl önce Hititlerin kurucu kralı Labarba ünvanlı I. Hattuşili'nin vasiyetinde "Benim sözlerimi koruyun. Ancak böylelikle Hattuşa yücecek, siz de ekmeğe yiyeceksiniz, su içeceksiniz" demektedir.

Ekmeğin, Osmanlı'da devlet kademesinde hiyerarşiyi somutlaştırdığına tanık oluyoruz. Sarayda Nan-ı Has, Nan-ı Fodula ve harci şeklinde üç ayrı ekmeğe hazırlanırdı. Elbette en kaliteli buğdaydan yapılmış Nan-ı Has padişah ve paşaların yemesi için has fırında üretilirken Nan-ı Fodula daha alt mevkidekilerin yediği başka bir fırında pişirilen ve şekli günümüzdeki pideye benzer yassı ekmeğlerdi.

Bir çok dinde "kazandığının belli kısmını yoksullara dağıtmak" anlamında zekat olarak nitelense de dini otoriteler ya da bizzat devlet tarafından vergiye dönüştürülen öşür, Osmanlı'da üretilen buğdayın en az %10'una devletin el koyması anlamına geliyordu. Bu oranın savaş dönemlerinde %50'yi bulduğu oluyordu. Osmanlı, topraklarına kattığı bölgelerde yaşayan yerel halka bu ağır vergiler karşılığında "yaşam hakkı" veriyordu, şefkatli bir yönetim olduğu için değil.

Buğday Yalnızca Tarlada Değil Politikada da Önemli

Yakın tarihe yaklaştığımızda, buğdayın yalnızca tarladaki değil politikadaki konumuyla da kendinden söz ettirmeyi sürdürdüğünü görüyoruz.

Yıllar süren ve etkileri hemen her kıtada hissedilen İkinci Dünya Savaşı boyunca buğday başta olmak üzere tahıl üretimi neredeyse imkansızlaştığı için savaşın ölümcül etkilerinin yanı sıra kıtlık da kendisini gösteriyordu. Savaşa aktif olarak girmeyen bir çok devlette dahi ekmeğe o dönemde karneyle verilmek zorunda kalındı.

Savaş sonrası Almanya yenildi ve İngiltere, Fransa, ABD ve SSCB tarafından dört parçaya ayrılarak işgal edildi. SSCB dışındaki üç devlet Berlin'deki işgal bölgelerini birleştirip bu bölgede ortak para birimini uygulamaya sokunca SSCB bundan rahatsız oldu ve bu oluşumu bozmak amaçlı Batı Berlin'i ablukaya alarak gıda dahil tüm ihtiyaçların kente girişini engelledi. Bu abluka boyunca Batı İttifakı, ekmeğe dahi bulamayan Batı Berlin'e uçaklarla gıda yardımı taşıdı.

15 ay süren bu erzak operasyonu iki farklı Almanya devletinin kurulmasına dek devam etti. SSCB'nin ekmeğe ve gıda ambargosu Berlin'in ikiye bölünmesiyle sonuçlandı. Batı Berlin'de oluşan ittifak daha sonra Nato'nun kuruluş fikrini oluşturdu.

Açlıktan Öldüren Buğday Kotası

Ekim Devrimi sonrası Lenin “çalışmayana ekmek yok” diyordu. Nitekim bu gerçek de oldu. Sovyetler Birliği iki kutuplu dünyada batı ile her alanda rekabetteydi. Bu rekabet askeri olduğu kadar ekonomik alanda da kendisini gösteriyordu. O yıllarda SSCB dışarıya buğday ithal eden en önemli ülkelerin başında geliyordu. Bu veri özellikle gündemde tutuluyordu çünkü bu rakamlar devrim sonrası işlerin iyiyeye gittiğini dosta düşmana göstermiş oluyordu. Ama gerçekte işler hiç de yansıtıldığı gibi değildi. İthalatı yüksek tutmak için buğday hem iç ihtiyaca yeterince sunulmuyordu, hem de tarımla uğraşanlar daha çok üretim yapmaları konusunda müthiş bir devlet baskısıyla karşılaşıyorlardı. Nihayetinde tarımsal arazilerin tamamen devlet kontrolüne alınırca üretimin artacağı yolundaki resmi görüş halkta olumlu karşılık bulmadı. Kıt kanaat geçinen özellikle Ukrayna’daki çiftçiler ve köylüler ellerinde kalan arazilerine el konmasına karşı çıktılar, topraklarını devlete teslim etmediler.

Toprağını teslim etmeyen ya da devlet için üretmek istemeyenler çalışma kamplarına ilk gönderilenler oldu. Haliyle 1932’de hasat beklenenin çok altında oldu. Ama dışarı satılan buğday miktarı azaltılmadığı gibi daha da çoğaltıldı. Bu, Sovyetler’de yaşayanlar için daha da az buğday, daha da az ekmek demektir. Ukrayna’da ise devlet her bir tane buğdaya bile el koydu. Devletten bir buğday başağı bile saklamanın cezası ölüm olarak açıklanmıştı. Bölgede yaşayanlar açlıktan fare, karınca ve solucan yemek zorunda kaldılar. Ukrayna ve Kuzey Kafkasya’da yaşayanlar başka bölgelere göç etmesin diye bir iç-pasaport uygulaması devreye sokuldu ve insanların en azından karınlarını doyurabilecekleri yerlere gidişi engellendi. Bir sonraki yıl da devletin tutumu aynen devam edince açlıktan ölümler başladı.

Bu konuda rejimin görevlendirdiği biri olan Hatayevich “buranın efendisinin kim olduğunu göstermek için bir kılığın yaşanması gerekti ama sonunda kazanan biz olduk” diye övünüyordu ama tablo korkunçtu: O yıllarda 7-8 milyon kişi devletin buğday politikası yüzünden açlıktan ölmüştü. Bugün o yılları hatırlayanlar yaşadıklarını soykırım (holodomor) olarak değerlendiriyorlar.

Ukrayna köylüsünün topraklarını ve ürettiklerini devlete vermeme isteğinin arkasında 1918-1920 yıllarında verdikleri toprakların kolektifleştirilmesi mücadelesinin de büyük etkisi var. Anarşist Nestor Makhno, toprağı elinden alınmış köylülerle birlikte silahlı küçük birlikler kurarak toprak sahiplerinden toprakları geri aldı, toprağı işleyen köylülere dağıttı. Bir yandan köylüler özgürleşiyor, bir yandan da toprağı özgürleştiriyorlardı. Şirketlerin, patronun, devletin olmadığı bu üç yıllık süreçte kimse açlık çekmedi. Buğday herkese yetti, ekmek de. Sovyet iktidarında çöl haline getirilen bu topraklar Makhno döneminde dünyanın en bereketli topraklarından biriydi.

Sovyetler Birliği’nde bir işçi devriminden söz edilirken komşu ülke Çin’de nüfusun büyük kısmı kırsal alanda yaşadığından köylüleri esas alan bir devrim başlatılıyordu. Tiananmen Meydanı’nda Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşunu ilan eden Mao Zedung’a büyük umutlar besleniyordu. Ama neticede bir devlet kurulmuştu ve sanayisi geri olan bu devletin bir an önce diğer devletlerle rekabet etmesi isteniyordu. Böylece “üretimde 15 yıl içinde İngiltere’yi geçme” iddiasıyla “Büyük Atılım” ilan edildi. Çiftçilere belli miktarlarda buğday üretme zorunluluğu getiren kota uygulaması devreye sokuldu, başka bölgelere gitmeyi engelleyen iç pasaport uygulaması getirildi. 1959’a gelindiğinde Çin kıtlıkla karşı karşıyaydı. Kesin bir sayı bilinmemekle beraber 30 milyon insanın açlıktan öldüğü tahmin ediliyor.

Büyük devletlerde durum hiç de hoş değilken küçük devletlerde de farkeden bir şey yoktu. Örneğin Zimbabve’de diktatör Robert Mugabe ülkesinde çöken tarıma, kıtlığa ve açlığa rağmen şiddet ve korkuyla seçimlerden galip çıkmayı başardı. İşsizlik %85, tarımsal üretim %20’lerin altında, enflasyon %100 binleri aşmışken girdiği haziran 2008 başkanlık seçimlerinde rakip adaya oy vermeyenlere gıda yardımında bulunacağı dayatmasıyla oy topladı.

Afrika’nın en yoksul ülkesi Sudan’da ekmek 1 Sudan Poundu’ndan 3 Sudan Poundu’na çıkarılınca 1989’dan beri ülkeyi yöneten darbeci başkan Ömer El Beşir koltuğundan oldu. 2018’in son günlerinde patlayan ve “Ekmek İsyanı” ya da “Ekmek Devrimi” olarak adlandırılan olaylar, IMF’nin buğday üreticisine devlet desteğini kesmesi yönündeki tavsiyesine Beşir’in uyması sonucu başlamıştı.

Buğday Şirketlerce Patentleniyor

Küreselleşmeyle beraber buğday bir silaha dönüşmüş durumdadır artık. Elbette bunlar yalnızca totaliter rejimlerde değil batılı demokrasilerde ve özellikle özgürlükler ülkesi diye lanse edilen ABD’de de yaşanıyor.

1970’lerde ABD’nin diğer ülkeleri kontrol edebilmesi yöntemlerinden biri olarak tarım ürünleri devreye sokuldu. Yani resmi raporda “hedef ülkelere gıda maddesi akışının önlenmesi” ile ifadesini bulan gıda krizi tamamen ABD’nin planladığı bir şeydi. Nüfusun fazla olduğu yerlere ait isyan ve cinayet görüntülerine medyada genişçe yer verilerek nüfus artışını engellemenin olumlu olduğu algısı topluma yerleştirildi. Böylece iç kamuoyu gıda akışının kesilmesini sorgulamadı, tersine kabullendi.

Plan adım adım uygulandı ve dünya üzerinde buğday başta olmak üzere tahıl kıtlığı çekilmeye başlandı. 1972’de 209 milyon varken 1974’te bu sayı 25 milyon tona düştü. Oysa buğday vardı ancak Cargill ve Continental Grain gibi Amerikan şirketleri bunu ellerinde tutuyorlardı. Böylece piyasayı yönlendirip fiyatları istedikleri gibi yükseltebiliyorlardı.

Tabii bu planın bir başka tarafı daha var ki o bundan da beter. O da dünya üzerinde kıtlığı önlemek adına başta buğday olmak üzere tohumların genetik yapılarını değiştirmek ve ekim-biçimin her aşamasında kimyasallar kullanmak.

Rockefeller’in Meksika’da elde ettiği hibrit buğday tohumlarının, aralarında Türkiye’nin de olduğu bir çok ülkede ekiminin sağlanmasıyla adına Yeşil Devrim denen proje duyulmuştu. (Türkiye, Sonora 64 diye bilinen buğdayların geldiğinin ertesi yıl olan 1969’da 850 bin ton buğday ithal etmek zorunda kaldı) Ama 1980’lerde biyoteknoloji şirketleri tohumların genetik yapılarını değiştirmekle kalmadı, ABD Patent Bürosu’nun izin vermesiyle tohumların mülkiyet haklarına da sahip oldu. Yani artık buğday bir şirketin elindeydi, mısır başka bir şirketin. Üstelik bu şirketler insan ve hayvan genlerinin de patentlerine sahipler artık.

Binlerce yıl içerisinde gelişen ve o bölgenin iklim ve diğer koşullarına uygun özellikler taşıyan buğday yerine daha az dayanıklı tohumların kullanılması beraberinde kimyasal gübre kullanımının miktarının artmasını da getirmişti. Hibrit tohumlar ilk başta daha verimli gibi görünür ama toprağı aşırı tükettiğinden mutlaka kimyasal gübre kullanmak zorunda kalınır. Toprağı yabancı olan hibritler hastalıklara daha kolay yakalanmakta ve ilaç kullanmayı zorunlu hale getirmektedir. Ayrıca hibrit tohumlarla elde edilen buğdaylar ertesi yıllar için tohum olma özelliğinde olmadıklarından, üretici her yıl buğday tohumunu satın almak zorunda kalmaktadır.

Monsanto ve DuPont gibi şirketlerin “doğal tohumların verimsiz olduğu, artan insan nüfusunu doyurma ihtiyacını karşılayamadığı, ancak GDO’lu tohumlardan elde edilen buğdayın hem daha sorunsuzca, hem de daha çok miktarda ürün verdiği”ni öne sürmesi ve bunu devletlerin desteklemesi sonucu, günümüzde ekili alanların en az yarısı GDO’lu tohumlardan oluşuyor.

GDO elbette başka bir yazının konusu. Ama Beyaz Saray’ın bahçesinde organik tarım yaparken resim veren Obama’nın, GDO’lu gıdaların insan vücuduna olumsuz etkileriyle ilgili şirketler aleyhine dava açılmasını engelleyen H.R. 933 isimli bir kanunu çıkardığını söylemeden geçmeyelim. Romalı Tarihçi Tacitus zamanında şöyle demiş: Devlet yozlaştıkça yasalar bollaşıyor.

Anadolu ve Mezopotamya topraklarını da içine alan coğrafya bin yıllar boyunca su yatakları, verimli ovaları, zengin bitki örtüsü ve florasıyla bereketli hilal olarak adlandırıldı. Bir çok kavime, bir çok halka yer, yurt oldu bu topraklar. Doyurdu, besledi, yeri geldi başaklar bire bin verdi. Toprak bir şey beklemedi bunun için. Vermeye devam etti. Ama iktidarların hırslarını hesaplayamadı. Şirketlerin kar için her şeyi mübah gören tutumlarını daha fazla karşılayamadı. Şirketlerin yoksul, devletlerin göçmen ettiği insanlar bir dilim ekmeğe muhtaç bırakıldı. Bir zamanların bereketli hilali gitti; karınlarını çöpten doyuranların, daha da kötüsü, paraları olmadığı için “çaldıkları” ekmeğinden dayak yiyen insanların yeri oldu.

Buğday dünyayı doyurdu, iktidarların gözünü doyuramadı.

Anarşist Kütüphane

Gürşat Özdamar
Buğday Dünyayı Doyurdu İktidarların Gözünü Doyuramadı
07.23.2019

04.05.2020 tarihinde <http://patikaekoloji.org/bugday-dunyayi-doyurdu-iktidarlarin-gozunu-doyuramadi-gursat-ozdamar/> 'den alındı.

tr.anarchistlibraries.net